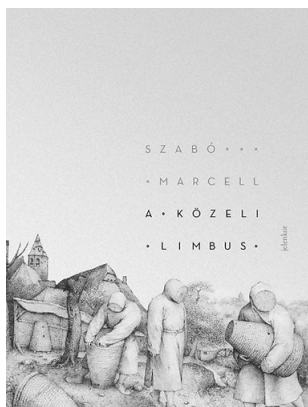

NAGY MÁRTA JÚLIA

Téblábolás a tornácon

SZABÓ MARCELL: A KÖZELI LIMBUS

Jelenkor Kiadó
Pécs, 2016
84 oldal, 1499 Ft

”

Verseskötet-olvasóként bevett szokásom, hogy mint egy radar, kiszűrjam a szövegkohéziót megteremtő, vissza-visszatérő motívumokat, amelyeket sajnálatos módon és ösztönösen szoktam megtalálni; Szabó Marcell második verseskötve esetében ez teljes kudarcba fulladt. Nem csoda, a kötet első része előtt virít az olvasatot jó eséllyel befolyásoló „A képek ellen” cím, ami nem cikluscím, ugyanis ez a kötet nem bomlik ciklusokra, két, egymáshoz csak nagyon lazán kapcsolódó, formailag eltérő részre oszlik. „A képek ellen” tizenhat, jórészt hosszúverset tartalmaz, amelyek megtévesztően kötött formájúnak tűnnek: mindegyik négysoros strófákra van tagolva, miközben sem rímet, sem a ritmika bármi nyomát nem találjuk bennünk. Első olvasásra szürrealisztikus, szabad asszociációkon alapuló prózaverseknek hatnak, amelyek persze négysoros strófákra vannak szabdalva, de én nem érzem ezt a fajta formai „játékot” vagy inkább „beugratást” relevánsnak a kötet szempontjából. Annyi jelentősége lehet, hogy valóban zavarba ejtő: a versszakokra tördelés okán – szintén egyfajta olvasói becsípődés – szigorú szerkezeti felépítésű verseket várnánk, amiket nem kapunk meg.

A szabad asszociáció mint technika vagy lehetséges előkép gondolatát és hamar elvettem, mert a képvilág – ellenük szól vagy sem, igenis van a kötetnek olyanja: a biológiából vett képek át-átszövik a költeményeket – zsúfoltsága és sokszor esetlegessége ellenére fel-felbukkannak a szövegekben olyan frappáns szentenciák (természetesen vegytiszta költői kép formájában), mint például *A menyegző* című versben: „Az emlékezet // dühödt perisztaltikája nem piszkálja / fel a történelem aranyerét.” A szövegindákba gabalyodott olvasó számára kisebbfajta heuréka-élmény, és már az egyéni és a kollektív történelmi tapasztalat viszonyának szerepét kezdi boncolgatni a versben, örömmel fedezi fel a fenti témakörhöz valamennyire kapcsolható „szájhagyományt” az első versszak második sorában, aztán értetlenül állva „az élő embernek sül a kukorica” előtt, megállapítja, hogy alighanem

az egyéni és a kollektív emlékezet közti ellentmondásosság feloldásának kudarcáról lehet itt szó, erre utalnak az utolsó sorok is: „Nem ered /el a vére, pedig az volna a csapadék / egyetlen esélye bennem.

A nyolcoldalas *A neurózis előtti* című vers esetében, melyben egy parki séta fordul „bölcséleti” rémálomba, hasonló szentenciákba botolhatunk, melyek ugyan nem képek, hanem másik nyelvi regiszter által teremtenek valamilyen stílushatást: „A neurózis előtti beszéd önmagának / mond ellent, mert olyasvalami állításával // kérkedik szüntelenül, ami gyenge hipotézise / csak az elkövetkezőknek” – e sorok inkább keltik filozófiai szakszöveg vagy esszé hatását, mint lírai szövegét. Ez utóbbi talán a leginkább markánsnak mondható jellemzője a kötetnek, számos példát találhatunk rá: „Nem lóg ki sehonnán, / mértéket nem ért, de mint egy szörnyű // teodicea, melynek logikai sorát elvétí / az élő ember, és melynek bizonyítása magától / halad saját elhagyatottságának egyenlete / felé, végül már sehol sem fér el” (*A néma ernyő*); „Nincsen más, / sem reflexszerűbb alakzat, mely // a fogalmiság szűkös kötelékeiből kibújva, / bár nem kapcsolódva egyetlen akarát / sötét vagy dicsőséges tervéhez sem, / ilyen rettenettel töltené el őket” (*Joca seria*). Mindez azonban néha olyan képekben formálódik meg, amelyek kevésbé szerencsések, sőt megmosolyogtatóak: „A véletlen / verőfényének kitett mongoloid / bizakodásban” (*Kenózis sírgödörrel*); „akár az életem végéig / tartó kéj és felajzottság első, ártatlan mozdulata, / életem nem teríti fényes bőrszerszámaikat / egy már soha ki nem elégülő büntudatnak” (*A Paradicsom állatai*), de *A nagy kúp* című verset is említhetném példaként, amelynek végén nem egészen világos, a beszélő hatalmas záróizma kínálja fel magát a beismerés intelligens kúpjának és kezd exkrementumot termelni, vagy maga a beszélő nyilvánítja ki saját magát hatalmas záróizomnak. Az előbbi példák miatt így sokszor önmaga paródiájába csúszik át a kötet, amely egyébként érdekes kísérlet volna arra, hogyan lehet egy másfajta beszédmódot – jelen esetben a filozófiát – összeegyeztetni a lírával, és ezáltal egy újfajta lírai beszédmódot létrehozni. Néha azért sikerül.

A kötet második része, *A közeli Limbus* pontosan az, ami a kötet fűlszövegén olvasható meghatározás állít: „1. (orv is) szegély, perem 2. vall a pokol tornáca 3. tud rendezetlen levéltári anyag”; egyrészt a szöveg a két - folytonosan nem olvasható, eltérő tartalmú - hasábra tördelés miatt úgy hat, mintha a lap szélére, peremére szorulna, másrészt valóban van egy pokol előszobáján toporgásnak érződő atmoszférája a szövegeknek, harmadrészt az egymáshoz lazán kapcsolódó intertextusokkal bőven ellátott szöveg (melybe fotók és rajzok ékelődnek) láthatóan a rendezetlenséget akarja sugallni. A sajátos tördeléssel kapcsolatban elmondhatjuk ugyanazt, amit a kötet első feléről írottakról a versszakokká tördelés kapcsán: az olvasó beugratásaként hat, ugyanis nehéz úgy olvasni a két hasábot, hogy ne merüljön fel bennünk az a kínos gyanú, hogy mi a helyzet, ha ennek a két szövegnek esetleg mégis van köze egymáshoz, pedig nagyon úgy tűnik, hogy nincs. Sehogy, semmilyen irányban olvasva; nyugodtan lehet hasábonként folytonosan, egyik hasábról a másikra ugorva, de akár cikkcakkban is olvasni, nem leszünk okosabbak, és ezen az sem segít, amikor azt próbáljuk kitalálni, hogyan kapcsolódnak az illusztrációk a szöveghez. Nem egymást értelmezik vagy kiegészítik, ez az, aminek látszik: egyfajta kánon. Vissza-visszaköszönnek egyes motívumok és intertextusok (utóbbiak kapitálissal szedve) egy hasábon (azaz szólamon) belül, de ezek nem válnak refrénszerűvé, mintha egyfajta zenei szerkezetet próbálna széttroncsolni a szöveg. A kötet első részének stilisztikai-nyelvi megoldásai is rendre felfedezhetők a *Limbus*-részben, így nem tűnik kényszeredett megoldásnak a két, formailag elütő szöveg egy kötetben való

megjelentetése. A könyv egészéről pedig elmondható, hogy valóban afféle előszobában (tornácon) toporgás jellemzi: attól, hogy egy latin szó polyszemiája megidézi a poklot, még nem biztos, hogy a bűnről vagy a bűnhődésről tud vagy akar mondani valamit a beszélő (legfeljebb céloz rá), ahogy az sem, hogy akármilyen túlpontos víziókban számol be arról, hogyan érzékelünk egy tájat, egy jelenséget, egy fizikai állapotot, attól még tud vagy akar is arról pontosan nyilatkozni, vagy pontosan arról beszélni, hogy képtelen róla beszélni. Ebbe pedig bizony sokszor belezavarodnak a szövegek – ami a fentebb említett, hosszan kitartott, aprólékos, nyomasztó atmoszférájú leírások, illetve a merész képalkotási technika miatt nagy kár.

CSENDÉLET KÉT HALLAL ÉS KAGYLÓKKAL, 80×90 CM (AKRIL, VÁSZON) 2016.